

LEDARE

Ledare: Samarbete för strategisk forskning

PUBLICERAD 2004-12-23

Hans Bergström om Sveriges och Finlands möjligheter.

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

[Skaffa nyhetsbrev](#)

Finland och Sverige är små länder med en tradition av teknologi och globala företag. Hur behåller de sin attraktion och växtkraft när nya miljöer lockar och avancerad forskning blir allt dyrare?

Det var temat för ett svensk-finskt luciaseminarium på inbjudan av Peter Wallenberg och hans stiftelse för ekonomi och teknik. Nestorn i svenskt näringsliv ställde två grundfrågor: 1) Kan vi åstadkomma mer genom att Sverige och Finland delar på höga kostnader för betydelsefulla forskningsinitiativ? 2) Vilka områden prioriterar vi i så fall, där ett samarbete Sverige/Finland kan skapa något som är tillräckligt speciellt och intressant för att också locka toppkrafter från den övriga världen?

Svaret på den första frågan blev ja, med tillägget att nordiska länder har mycket att vinna genom att agera samfällt även i strategiska internationella sammanhang. Svaret på den andra frågan kom i mycket att röra sig kring två fält, dels skogsindustrins FoU, dels den biomedicinska forskningen. "Vi är 30-40 år före övriga Europa i den typ av registerinnehav som är vitala för den medicinska forskningen", påpekade professor Eero Vuorio, rektor på Tammerfors universitet.

Vägen till slutsatserna kantades av intressanta informationer och iakttagelser. Sverige och Finland är de enda europeiska länder som har nått upp till tre procent av BNP för forskning och utveckling. De har båda gjort det tack vare ett näringsliv som svarar för två tredjedelar av den samlade FoU. I Finland gäller tumregeln 1/3 offentliga forskningsanslag, 1/3 Nokia, 1/3 övrig industri, påminde Reijo Vihko, tidigare president i Finska akademien.

Men sedan kommer skillnaderna. Finska regeringar har medvetet vårdat villkoren för sin industriforskning, medan den svenska regeringen har uppträtt stötande ointresserad. Sverige är helt beroende av FoU i några få globala företag medan Finland - jämsides med sitt uppenbara beroende av Nokia, som alltjämt håller 50 procent av sin FoU i Finland - också har ett betydande utvecklingsarbete i sina mindre företag. De mindre företagens andel av landets FoU är 4 procent i Sverige, 14 procent i Finland

(8 procent i EU), berättade Lena Torell, chef för Ingenjörsvetenskapsakademien.

Finland har en betydande sektor av fristående forskningsinstitut, medan den svenska offentliga forskningen nästan helt bedrivs på universitet. Finsk forskning har en hårdare kvalitetsprövning, genom att en större del av forskningsanslagen går via den finska motsvarigheten till svenska Vetenskapsrådet, med systematisk prövning av forskningsprojekt från råd av ledande forskare.

En stor skillnad gäller hur de båda länderna har valt att hantera sin forskning på senare år. Både Finland och Sverige hamnade i svår ekonomisk kris kring 1990. För Finland blev krisen ett skäl att göra en uthållig extra satsning på sin forskning. Sverige, i kontrast, betraktade under 10 år forskningsanslagen som vilken budgetpost som helst, som i budgetbalansens intresse måste skäras ner. Finland såg strategiskt på sin forskning, Sverige kameralt.

Förtjänsten för den finska framtidsinriktningen faller särskilt på dåvarande statsministern Esko Aho, centerpartiet. Aho är sedan ett halvår chef för finska vetenskapsrådet, Sitra. Han ställde på Peter Wallenberg-seminariet den grundläggande frågan: Hur handlar demokratier långsiktigt? Han svarade själv: via kris! Kriser skapar öppningar för stora omprövningar.

Men då måste det också finnas politiska ledare med strategisk blick och kraft. Det hade Finland, i form av Esko Aho och Paavo Lipponen.

Bo Sundqvist, biträdande rektor på Uppsala universitet och ordförande i Högskoleförbundet, beskrev vad som i realiteten har hänt med forskningen på de svenska universiteten. Politikens fokus har varit kvantitet och regionalpolitik, på bekostnad av kvalitet i forskning och högre utbildning. Svenska universitet har gått från 10 studenter per lärare till 17 under en tioårsperiod. Antalet doktorander har mer än fördubblats, samtidigt som inga anslag finns för dem som har doktorerat. En allt större andel av forskningmedlen går till icke färdigutbildade forskare. De gamla universiteten, som svarar för ungefär 95 procent av den offentliga forskningen, har år för år fått sänkta grundanslag.

De svenska universiteten är på väg att bli institutioner för utbildning, inte forskning, noterade Dan Brändström, chefen för Riksbankens Jubileumsfond.

Finns det hopp på europeisk nivå? Den europeiska forskningen är fragmenterad och nationell. Jämfört med USA blir det då svårt att göra storskaliga satsningar. Också kvaliteten lider av att olika forskargrupper inte kan konkurrera om anslag på europeisk nivå.

Kurt Vandenberghe från EU-kommissionen hade inte mycket hopp att ge. Kanske kan Europa få ett fristående vetenskapsråd. Men inte ens EU-kommissionen, som har varit drivande i saken, tror att man når upp till mer än möjligen två miljarder euro vid slutet av nästa budgetperiod år 2014, detta för alla vetenskapsområden. Det är 10 procent av vad National Institutes for Health redan i dag får i årliga anslag i USA för ett enda vetenskapsfält, livsvetenskaperna.

I stället för att fåfängt sitta och vänta på att EU ska lyckas omprioritera från jordbruk och regionalstöd till forskning, har Finland och Sverige skäl att själva ta initiativet. Konkurrensen med övriga Europa är inte övermäktig. Men i en dynamisk värld blir ett Europa på tillbakagång allt mindre det relevanta måttet.

TEXT

Hans Bergström

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt